

PERUSTIETOA PUOLUEISTA

ONNI RANTALA: Suomen puolueiden muuttuminen 1945—1980. Turun yliopisto, Poliitiikan tutkimuksen ja sosiologian laitos, Valtio-opillisia tutkimuksia, N:o 40, 1981, 350 s.

Apulaisprofessori Onni Rantala on juhlistanut eläkkeelle siirtymistään rikastuttamalla perin vähäistä suomalaista puolue-tutkimusta teoksella, jolle toivoisi parempaa kohtaloa kuin hukkumista julkaisusarjansa harmaaseen massaan.

Tutkimuksensa keskeiseksi ongelma-alueeksi Rantala on valinnut puolueen pää-

määräkäyttämisen ja siinä tapahtuneet muutokset. Teoreettisena lähtökohtana hänellä on kaksi erilaista näkemystä puolueen päämääräkäyttämisen, toisaalta strateginen, toisaalta asiaorientainen näkemys. Valitsemansa ongelman ratkaisemisen helpottamiseksi Rantala kohdistaa huomionsa erityisesti kolmeen osalohkoon: puolueen asemaan, tehtäviin ja luonteeseen.

Näillä eväillä tutkimus lähtee kuitenkin hieman kankeahkosti liikkeelle. Kun kysymyksessä on muutostutkimus ja vieläpä varsin pitkältä ajanjaksolta, olisi kenties ollut onnellisempaa, jos tekijä olisi tutkimuksensa viitekehikseksi ensimmäiseksi selvittänyt, miten ovat muuttuneet ne tekijät, jotka vaikuttavat puolueeseen — yhteiskunta, poliittinen järjestelmä, puoluejärjestelmä —, kartoittanut sen jälkeen ne mahdolliset muutokset, joita puolue voi kokea organisaationa — rakenteen, resurssien, päämäärien muuttumisen —, ja hahmottanut lopuksi ne asiat, joihin puolue voi välittömästi tai välillisesti vaikuttaa — päätöksenteko laajasti ymmärrettynä. Vaikka tutkimuksen olisi tämän jälkeen rajannutkin koskemaan vain tiettyjä osa-alueita, lukijalle olisi kuitenkin jäänyt jonkinlainen kokonaiskehikko, johon sijoittaa tutkimuksen tulokset. Nyt tällainen systematiikka puuttuu, vaikka useimmat relevantit tekijät tulevatkin esiin, osa hyvinkin seikkaperäisesti.

Lähtökohtiensa ohella Rantalan tutkimus on myös aineistonsa ja metodologiansa kannalta ongelmallinen. Materiaali koostuu sekä kvantitatiivisista että kvalitatiivisista havainnoista, ja monin paikoin »todistusaineisto» perustuu pikemminkin sanomalehtihaastatteluihin, julkilausumiin jne. kuin varsinaisiin tutkimuksiin. Tästä ei voi kuitenkaan syyttää tekijää — urakka on jo tällaisenaankin ollut riittävän mittava. Toivottavasti Rantalan tutkimus onkin siinä mielessä herätteellinen, että se sysää suomalaiset poliitiikan tutkijat täyttämään ne tutkimukselliset aukot, jotka nyt tulevat selvästi esiin Rantalan tutkimuksesta. Tuskin teen kovin paljon vääryyttä tekijälle, jos totean, että hänen tarkastelutapansa on pääpuolin kriittisen kuvaileva, mikä sellaisenaan miellyttäneen alan uusia profeettoja.

Rakenteellisesti Rantalan tutkimus jakautuu seitsemään päälukuun, joista sisällöllisesti tärkeimmät ovat luvut puolueorganisaatiosta, puolueista valitsija-areenalla sekä poliittisessa päätöksenteossa. Kun erilaisia alalukuja on pitkälti toista sataa, ja kun tekijä käyttää runsaasti ryhmittelyjä ja luetteloita, kokonaiskuva muodostuu pakostakin hieman tilkkutäkkimäiseksi, vaikka varsinaisia tekstisivuja onkin yli kolme sataa. Tämäkin yksi osoitus Rantalan työn laajuudesta.

Itse pidän Rantalan tutkimuksen parhaimpana antina lukua puolueorganisaatioista. Tämä johtuu varmaan osaksi siitä, että tekijä on jo aikaisemmin osoittanut pätevyytensä tällä alalla, ja osaksi siitä, että tältä alueelta ei ole tähän mennessä ollut juuri yhtään kattavaa esitystä. Niinpä tässä luvussa käsitellyt asiat kuten puolueiden virallistaminen, puolueen tehtävät, puolueen järjestö ja jäsenistö, sisäinen valtarakenne, sisäiset tendenssit ja konfliktit ovat todella useamminkin kuin yhden mesun arvoisia.

Myös luku puolueista valitsija-areenalla on osaavaa tekoa, mutta tarve tämäntyyppiseen selvitykseen ei ole ollut kovin suuri, koska tätä aihepiiriä on selvitetty lukuisissa muissa tutkimuksissa. Sen sijaan luku puolueista poliittisen päätöksenteon areenalla ei mielestäni yllä edellisten tasolle. Siinä viimeaikainen kansanrintamakausi korostuu kohtuuttomasti, ja monet poliittisessa päätöksenteossa hyvin merkittävät tekijät kuten esimerkiksi tasavallan presidentti jäävät varsin vähäiselle huomiolle.

Mitkä ovat sitten Rantalan tutkimuksen loppupäätelmät. Kuinka puolueet ovat viimeksi kuluneina kolmena ja puolena vuosikymmenenä hänen mielestään muuttaneet. Ensinnäkin Rantalan mukaan puolueista on tullut virallisia instituutioita valtiollisessa elämässä. Toiseksi ne ovat laajentaneet yhteiskunnallista toimintapiiriään. Kuitenkaan ne eivät ole saavuttaneet monopolista valta-asemaa yhteiskunnassa. Puolueiden tehtäväalueella on taas korostunut kolme tehtävää: politiikanteko, hyöty- ja palvelulaitosrooli sekä osallistuminen hallintoon. Tämä on tiennyt toisaalta puolueeliitin tai enemmistön vallan kasvua puolueissa ja toisaalta sitä, että jäsenistön osal-

listumista puolueen päätöksentekoon ei ole pystytty tai edes haluttu ratkaista. Uusi asemoituminen poliittiseen järjestelmään on tuonut joukkopuolueisiin kaaderipuolueen sävyä. Yleispuolueiksi puolueet eivät ainakaan vielä ole muuttuneet, vaan ovat säilyttäneet perusolemuksensa.

Lopuksi vielä muutama reunamerkintä Rantalan tutkimukseen. Ensinnäkin pidän kielellisesti heikkoina Rantalan käyttämiä termejä jäsenpuolue, valitsijapuolue tai agentti. Itse olen myös tottunut käyttämään faktion sijasta käsitettä fraktio, vaikka terminologia on tässä kohden kansainvälisestikin epäselvä. Toiseksi joku voi pitää Rantalan normatiivisia ohjeita puolueille koulumestarimaisina. Minua ne eivät häiritse, ja toivoisinkin niiden löytävän tiensä ainakin puoluetoimistoihin.

Kaiken kaikkiaan Onni Rantala on siirtynyt tutkimuksellisesti kauniisti eläkkeelle. Mielestäni hänen työnsä olisi ansainnut paremman painoasun. En tiedä, onko tekijä tarjonnut työtään kaupallisille kustantajamoille. Jos on, ja tulos on ollut kielteinen, se ei anna kovin hyvää kuvaa niiden julkaisupolitiikasta.

Pertti Timonen